Mevlevî Usûl ve Âdâbi

H. Hüseyin Top

ÖTÜKEN

H. Hüseyin Top; 5 Mayıs 1933'de Hatay'ın Erzin ilçesinde dünyaya geldi. İlk tahsilini müteâkip hâfızlığını ikmâl etti. Erzin vâızı Hacı Mansur Kulaç'tan Arapça öğrendi. Fıkıh, tefsîr ve hadîs okudu. 1951'de açılan Adana İmam-Hatip Okulu'nda iki yıl okuduktan sonra 1958'de İstanbul İmam-Hatip Okulu'nu bitirdi. 1964'de de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. Beylerbeyi Câmii İmam-Hatipliği, Beyoğlu Merkez Vâizliği ve Eyüp Sultan Câmii hatipliği gibi görevlerde bulundu. Emekliliğini müteâkıp ilmî çalışmalarda bulunmaktadır. 1993'de Mevlevî Evrâd-ı Şerîfesini Arapçadan terceme ederek yayınlamıştır. *Mevlânâ Neş'esinden Esintiler* adında bir şiir kitabı da yayınlanmış olup *Mesnevî Neş'esinden Serpintiler* adlı ikinci şiir kitabı ile *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi* İlk (1001) Beyit adındaki kitapları yayına hazırlanmıştır.

Arkadaki resim: Hüseyin Fahrettin Dede
Ortadaki: Midhad Bahârî Beytur
Öndeki: H. Hüseyin Top

Gülün gönlünde lâle
Mevlânâ bir şelâle
Feyz gelir hâle hâle
Sebep olur visâle

Kısaltmalar

SAV.	Sallallâhü aleyhi ve sellem
KV.	Kerremellâhü vechehû
RA.	Radıyallâhû anh
AS.	Aleyhisselâm
AVS.	Aleyhi ve sellem
age.	adı geçen eser
yage.	yukarıda adı geçen eser
Bk.	Bakınız
KK.,	*Kur'an-ı Kerîm*
Vf.	Vefatı
H.	Hicri
M.	Miladî
Hz.	Hazretleri
s.	sahife
dn.	dipnot

İÇİNDEKİLER

Sunuş / 15
Eseri Takdim / 19
Önsöz / 23

Birinci Bölüm
I • Hz. Mevlânâ'nın Hayatı / 29
II • Mevlânâ'nın Tasavvuf Anlayışı / 31
III • Mevlânâ'nın Yolu: Mevlevîlik / 33
IV • Tarîkatte Silsile / 36
V • Mevlevîlikte Zühd ü Takvâ ve Cezbe Yolları / 37
VI • Mevlânâ ve Şems / 40
VII • Mevlânâ Dergâhı / 44
VIII • Dergâh Zâbıtânı ve 18 Sayısı / 47
IX • Dergâh Zâbıtânı ve Matbah / 48
X • Âstâne-Dergâh- Tekke- Zâviye / 50
XI • Meydân-ı Şerîf / 52
XII • Semâ'hâne / 53
XIII • Görüşme / 55
XIV • Ziyâret ve Türbe Ziyâretleri / 57
XV • Makam Çelebîsi / 62
XVI • Sertarîk / 64
XVII • Şeyh / 65
XVIII • Destâr / 72
XIX • Destâr (Şeyhlik) Mukabelesi / 74
XX • Halîfe / 76
XXI • Hilâfet Verilmesi / 76
XXII • Mesnevî ve Mesnevîhanlık / 80
XXIII • Tarîkate İntisab Etme / 86
XXIV • İntisab / 88
XXV • Sikke Tekbirleme / 89
XXVI • Semâ' / 93
XXVII • Mevlânâ'nın Semâ'ı / 99
XXVIII · Semâ' Hakkında / **103**
XXIX • Dervişlerin Semâ'ı - Erenlerin Semâ'ı / 107
XXX • Semâ' Meşki / 108
XXXI • Mübtedî Mukabelesi / 112
XXXII • Semâ'dan Doğan Mânâlar / 113
XXXIII • Semâ' Âyini - Mukabele ve Post / 114
XXXIV • Günümüzde İcrâ Edilmekte Olan Mevlevî Mukabelesi / 122
XXXV • Şeb-i Arûs Mukabelesi / 144
XXXVI • İki ve Daha Fazla Şeyhli Mukabele / 146

XXXVII • Bayramlaşma / 149
XXXVIII • Garipler Semâ'ı / 150
XXIX • Niyaz Âyini / 151
XL • Mukabele Günleri ve İhyâ Geceleri / 153
XLI • Fark ve Cem' / 154
XLII • Âyin-i Cem' / 160
XLIII • Semâ Töreni / 162
XLIV • Semâ'daki Semboller / 165
XLV • Semâ'ın Dünü-Bugünü / 167
XLVI • Semâ' Ne Anlam İfâde Eder? / 169
XLVII • Semâ'dan İçeri: Nefis ve Mertebeleri / 175
XLVIII • Niyaz Hâli ve Baş Kesme / 178
XLIX • Ayak Mühürlemek / 179
L • Diğer Sûfî Tekkelerinde Mevlevî / 180
LI • Hediyeleşmek- Nezr ve Niyaz / 181
LII • Mevlevîlerin Kıyâfeti / 182
LIII • Mevlevîlikte Kadın / 190
LIV • Mevlevîlikte Kıdem ve Bazı Hâtıralar / 198
LV • Zikir; İsm-i Celâl ve Namaz / 202
LVI • Zikir Dersi / 207
LVII • Evrâd-ı Şerîfe / 209
LVIII • Çile Çıkarmak / 214
LIX • Cezâ-Seyyâh Vermek / 220
LX • Somat- Yemek / 221
LXI • Somat (Sımat) Sofra Gülbangı / 227
LXII • Post Gül-Bangi / 230
LXIII • Âteş-Bâz-ı Velî / 231
LXIV • Aşûrâ / 236
LXV • Hastalık, Ölüm ve Defin / 241
LXVI • Selâhaddîn-i Zerkûb'un Vefâtında Mevlânâ'nın Sözleri / 243
LXVII • Mevlevîlikte Ölüm / 244
LXVIII • Mevlânâ'nın Hastalığı ve Vefâtı / 250
LXIX • Mevlevî Cenâzelerinde Telkîn / 257

İkinci Bölüm
Mevlânâ'dan Sonra Makam Çelebîleri / 261

1) Çelebî Hüsâmeddin / 263
2) Sultan Veled / 269
3) Ulu Ârif Çelebî / 277
4) Şemseddin Emîr Âbid Çelebî / 285
5) Hüsâmeddin Vâcid Çelebî / 287
Emîr Âlim Çelebî / 287
6) Emir Âdil Çelebî / 288
7) II. Emîr Âlim Çelebî / 288
8) II. Ârif Çelebî / 289

9) Pîr Âdil Çelebî / 290
10) Cemâleddin Çelebî / 291
11) Husrev Çelebî / 292
12) Ferruh Çelebî / 293
13) Bostan Çelebî I / 295
14) Ebû Bekir Çelebî / 297
15) Küçük Ârif Çelebî / 299
16) Hüseyin Çelebî / 300
17) Abdülhalîm Çelebî / 302
18) Kara Bostan Çelebî II / 303
19) Sadreddin Çelebî / 305
20) Hacı Mehmed Ârif Çelebî IV / 306
21) II. Ebû Bekir Çelebî / 306
22) Hacı Mehmed Çelebî / 307
23) Mehmed Saîd Hemdem Çelebî / 309
24) Mahmûd Sadreddîn Çelebî / 311
25) Fahreddîn Çelebî / 312
26) Mustafa Safvet Çelebî / 312
27) Abdülvâhid Çelebî / 312
28) Abdülhalîm Çelebî / 313
29) Mehmed Bâkır Çelebî / 316
30) Celâleddin Bâkır Çelebî / 317

Üçüncü Bölüm
Mevlevî Terimleri / 323

Sonuç
Eseri Tamamlarken / 341

Ek I: Hüseyin Top'un İcazeti / 341
Ek II: Na't-i Mevlânâ'nın Metni ve Tercemesi / 343

SUNUŞ

Tabiattan her canlının gelişmesi, doğuştan sahip olduğu içgüdüsel bir programa bağlı olduğu halde, yalnızca insanoğlunun gelişmesi eğitim ve öğretim ile kendi irade ve gayretine bağlıdır. İnsan kendisini istediği yönde geliştirebilen tek canlıdır. Bilgi edinmede, meslek seçiminde, spor yapmada ortaya koyacağı cehd ve gayret sayesinde belli bir yerlere gelebilme imkânına sahiptir.

Tasavvuf, uygulama alanı olmayan kuru bir bilgi veya felsefe benzeri soyut bir düşünce tarzı olmadığı gibi, mistisizm adı verilen ve tabiat ötesi âlemlerden ilham veya bilgi aldığını iddia eden bir nevi medyumluk kabiliyeti de değildir. Hele hele bazı Hindûların yaptığı gibi, günlerce aç veya susuz kalmaya dayanmak; bir kayanın veya direğin üstünde günlerce hiç uyumadan ayakta dikilmek; bir piton yılanının koynunda birlikte kış uykusuna yatmak şeklinde bir hareket hiç değildir.

Sözünü ettiğimiz bu çeşit faaliyetlere tasavvuf dilinde "*kesb-i meharet*" denilir. Meharet elde etmek, belli bir konuda beceri ve ustalık kazanmak demektir. Tasavvufun amacı bu değildir. Hatta kerâmet kazanmak da değildir. Onda asıl amaç "*kesb-i ma'rifet"tir. Ma'rifet, kişinin kendini bilmesi, kendi özünü tanıması ve Rabbi ile sürekli olarak derûnî (içsel) bir ilişki içinde olmasıdır. Açıkçası, kalbin geçici heves ve sevgilerden kurtulup ebedî aşk ile, Allah sevgisi ile dolmasıdır. Hz. Mevlânâ'nın anlayışıyla "kulun kendi kulluğunu isbata çalışmasıdır"*. Tasavvufta amaç, Allah'a lâyık kul olmaya çalışmak, bütün davranışlarda yalnızca O'nun rızasını gözetmektir.

Gerçekte tasavvufun hedefi ile dinin öngördüğü hedef arasında bir ayrıcalık yoktur. Bu ikisi içiçedir, tek ve aynı şeydir. Kur'ân âyeti "Ben cinleri ve insanları yalnızca Bana ibadet etsinler diye yarattım" (Zariyat Sûresi, 51/56) diyen ilâhî buyruğu haber vermektedir.

Hz. Mevlânâ, özellikleri kutsal kitaplarda belirlenmiş olan kâmil insan(Hz. Peygamber)ı örnek almak gerektiğini öneriyor: Onun bütün söylediklerinin altında yatan maksat budur. İlâhî kitabın ilkelerinde Allah'a hangi yoldan gidileceği gösterilmiş, o kitabın öğreticisi olan Hz. Muhammed'in hal ve davranışlarında da o yolda nasıl yürüneceği, nelere dikkat edileceği ortaya konulmuştur.

Tasavvuf, din yolunda, kendi bildiğince ve gelişigüzel yürümek değil, Hz. Peygamber'in izinde uygun adımla yürümek demektir. "*Rahman'ın kulları, yeryüzünde yumuşak adımlarla yürürler*" (Furkan Sûresi 25/63). Kimsenin ayağına basmadan, canını yakmadan, kalbini kırmadan, karıncayı bile incitmeden yürürler... Tasavvuf, hayat boyu adam gibi yürüme sanatıdır. Siz buna isterseniz insan olmayı öğrenme sanatı da diyebilirsiniz.

Burada kesin olan birşey vardır ki, o da tasavvufun gerçekte eğitim ve öğretime dayalı bir sanat olduğudur: Tıpkı askerlik gibi, güreş ve futbol gibi, terzilik ve berberlik gibi emek verilerek, ehlinden öğrenilmesi gereken bir meslektir. "*Seyr-i sülûk" denilen şey de bu meslekte ilerlemek, aşama aşama yol almak demektir. Ancak tasavvufta obje, yani üzerinde işlem yapılacak şey, insanın kendi iç dünyasıdır. Kesilip biçilecek, yontulup ayıklanacak olan şeyler, kendi zaaflarımız, heveslerimiz, boş hayallerimiz, tutkularımız, kin, öfke, kıskançlık, hile ve gösteriş gibi kötü huylarımızdır. Kendi iç dünyamızda kendimize karşı açtığımız bu cihatta, nereden başlayıp nasıl bir strateji ve taktik uygulayacağımızı bilemezsek zafere ulaşamayız. Bizden önce böyle bir eğitim almış olan bir ustanın yardımı olursa işimiz biraz daha kolaylaşır. Bir hukuk dâvâmız olunca haklı da olsak avukata, hasta olunca doktora, judo veya karete öğrenmek isteyince bu işin ustasına gitmiyor muyuz? Saç kestirmek için berbere uğramıyor muyuz? Tıraş olmaktan ve ayakla topa vurmaktan daha kolay bir iş olmayan ve ruh jimnastiği sayılan önemli bir konuda işin ehlinden yardım istemekte yadırganacak ne vardır?*

İnsanların insanlık öğrenmesi gerektiğine inanan atalarımız, kendi istekleri ile bu yola girecekler için tarîkat ve tekke adı verilen bir takım halk eğitim kurumları meydana getirmişler. Ahlâk eğitimi alanında tasavvuf denilen engin ve zengin bir kültür birikimi oluşturmuşlar. Kendilerinin kaba-saba, vurucu-kırıcı, görgüsüz ve vahşi kalmasını içlerine sindirememişler. İslâm öncesi Uygurlar arasında Budizm etkisiyle oluşmaya başlayan bir kültür, İslâm dininin de katkılarıyla muhteşem denilecek boyutlar kazanmıştır.

Türk halkı olarak, sevgi ve hoşgörüye dayalı din anlayışımızı, büyüğe saygı, ekmek ve kâğıt dahil her nimete kutsal bir değer veren hürmet ve şükür esasına dayalı ahlâk anlayışımızı bu kültür sayesinde kazanmış olduğumuzu bilmeliyiz. Bu kültürün mîmarları olan Yesevîler, Mevlânâlar ve Yunuslar, Hacı Bektaş, Hacı Bayram ve Akşemsettinler ruh ve maneviyat dünyamızda hâlâ gezip dolaşıyorlar...

Ne yazık ki, kültürümüz, bütün alanlarda olduğu gibi, tasavvuf alanında da usta-çırak ilişkisine bağlı, görgüye ve sözlü rivayetlere dayalı olarak dar bir alan içine sıkışıp kalmış, kitaplı eğitime geçip, daha geniş kitlelere feyz vermek-

ten mahrum bırakılmıştır. Kitaplı bir dinin mensupları için bu ihmalkârlık, kolay affedilebilir bir kusur değildir. Kültür dünyamız, bilimsel metodlarla yapılacak ciddî çalışmaları hasretle bekliyor.

Elinizdeki bu kitap, onbeş asırlık tasavvuf kültürünün, yedi yüz yıl boyunca Mevlevîhânelerde nasıl yaşandığını, hangi usûl ve âdâb çerçevesinde verildiğini göstermeye çalışan bir eserdir. Yazarı bu konunun yabancısı değildir. Kırk seneye yakın bir zaman Mevlevî kültürü ile haşır neşir olmuş biridir. Kendisi son devrin Mevlevî büyükleriyle yüzyüze sohbet imkânı bulmuş bahtiyarlardandır. Bununla beraber uzun ve yorucu bir çalışma sonunda ortaya çıkan muhteva, Mevlevîlerin zengin kültür dünyasından size sunulmuş birkaç demet çiçek mesabesindedir. Bu ise muhteşem bir müzenin içini anahtar deliğinden seyretmek gibi birşeydir.

Koklamayı bilene bir gül de yeter. Hakikate susamış olan ruhların yol bulmalarına bir kıvılcım bile kâfi gelir. Gerçek Mevlevîliğin ne olduğunu öğrenmek isteyenler, onu *Mesnevî* ve *Divan-ı Kebîr*'de bulabilirler.

Aziz dostum ve çocukluk döneminden beri yol arkadaşım olan Hüseyin Dede Efendi'yi, böyle bir tanıtım rehberi hazırlamış olduğu için can-u gönülden kutluyorum. Yazarının da, okuyucularının da Allah'ın alîm ve hakîm isimlerinin tecellesine mazhar olmalarını diliyorum.

Emin Işık

Eserİ Takdİm

13 Nisan 2001 günü Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin 21. kuşaktan torunu Celâleddin M. B. Çelebi'nin vefatının beşinci sene-i devriyesi için Galata Mevlevîhanesi'nde tertiplenen sema âyininden önce merhuma dair bir konuşma yapmam istenmişti. Rahmetli Çelebi Efendi için herbiri birbirinden değerli anılar albümünden neleri seçip de on beş dakikalık konuşmaya sıkıştıracaktım! Kafamda irticalen söyliyeceklerimin bir dökümünü o gün âyini postnişin olarak idâre edecek olan aziz dostum Hüseyin Top Efendi'ye anlatmak istedim. Semahanenin altında bir odada olduğunu söylediler. Bulunduğu odanın üzerinde 'Fasîh Dede Odası' yazılı idi. İzinlerini alıp içeri girdiğimde Hüseyin Top Efendi yere bağdaş kurarak oturmuş, birşeyler okur vaziyette idi. Birazdan giyeceği destarı ile cübbesi yanıbaşında idi. Oda ise yapıldığı günden bugüne kendi öz çizgilerini muhafaza etmeyi başarmıştı. Bu bozulmamışlık karşısında gözlerim Fasîh Dede'yi, Hüseyin Top Dede ile özdeşleştirdi: Bir portreyi çerçevesi içersinde görmüştüm.

Bu aziz dostu evlilik yoluyla intisap ettiğim Çelebi ailesinin bir yakını olarak tanıdım ve sevdim. Yıllara açılan dostluk halkasında onu dıştan içeriye çekilerek tanıma imkânına kavuştum. Cenab-ı Mevlânâ'ya olan su katışmadık bağlılığının bir ifadesi olan "Balarısına vahyeden Allahım, benim pîrime neler ilham etmez ki?" sözü hafızama yıllar öncesinden nakşolmuştu. Şahsında, neredeyse kırk yıla ulaşan Mevlevîlik kültürü ile ustalarını özümsemişti. Sohbetlerimizde hafızasının en hurde tefarruatı atlamıyan vüsatı içersinde hatırasının derinliği ile Mevlevî âdab ve erkânına dair dişe dokunur bir bilgi birikimi dışa vururdu. Maddenin yaptırım gücü ayağımızın altındaki zemini oyarken bu birikimin kâğıda düşmemesi halinde kaybımızın ne olacağının muhasebesini üzülerek yapardım. Gerçi ortada rahmetli üstad Abdülbaki Gölpınarlı'nın Mevlevî âdab ve erkânına dair bir kitabı vardı. Bu eser üstadın muhalled eserlerinin yanında

bir yan ürün olduğundan bu sahada esaslı bir çalışmaya duyulan ihtiyaç açıktı. Hüseyin Top'un bu eseri Gölpınarlı Hoca'dan aldığı ışık ve hızla rahmetlinin bu kitabını ileriye götürme yönünde mühim bir adımdır. Dahası, geçen kırk yılın oluşturduğu Mevlevî kültüründeki boşluklar bu eserle aşılmaya çalışılmıştır. Fakat çok daha önemlisi her geçen gün maddîleşen ve hedonist anlayışın hükmü ve itaati adına giren dünyamızda ruh safiyetinin temadisi için elzem oksijenin bulunamaması, bizatihi ihsan ruhunu çürümeye terkeden ekonomik bir düzlemin varlığını tescil etmiştir. Dolayısıyla, böylesi bir ortamda bir merd-i feridin çıkıp Mevlevîlik kültürüne dair bir icmali yapmış olmasını teşekkürle karşılamalıyız. Mevlevî kültüründe eski ile yeni arasında sağlıklı köprüleri kurarak tarihî sürekliliğe hizmet eden bu ve benzeri eserlere olan ihtiyacımız zannedilmemelidir ki sadece insan ruhunun yaşama damarlarıdır, fakat, belki de hürriyetlerimizi iktisadî düzlemde doludizgin götüren hedonizme de bir çeki düzen vermesi açısından lüzumlu görülmelidir. Aslında rahmanî bağışları inkâr edenlerden ya da ilahî rahmet ve mağfiretten nasipsiz olanlardan tutun da Allah'ın seçtiği kullarına ikram olan rabbanî cevheri işleme kaabiliyetine kavuşamamışlara kadar herkes insan - Tanrı ilişkisinde bir temasa, bir vasıtaya muhtaçtır. Bu temassızlığın sürmesi ya da metafizik düğümler üzerinde istidlallerde bulunulmaması, sadece maddî bir medeniyetin ayıbı değil, bizatihi gaflette bulunan insanın kendi eliyle ümit kapılarını kapatıp, kendisini demir bir kafese hapsetmesidir. Halbuki içine adım atan insanın kurtulma şansı yüksektir. İçinde kalb-i selimi inşaya yönelen insan ise muhakkaktır ki, sevene ve sevilene kucak açacaktır.

Hz. Mevlânâ; o zat-ı mukaddes, vahdet kahramanı o büyük Hamûş, Hakk'a vuslatından bugüne, bir an bile ölmeden, fakat her an her idrakte yeniden doğuyor, kınından çıkmış kılıç misali, eserlerindeki ruhaniyetle ruhlarımızı aydınlatıyor. "Kim Tanrı'nın olursa, Tanrı da onun olur." diyen Hz. Mevlânâ'yı seviyoruz. Çünkü onu sevmekle Allah'ı sevmenin yolunu buluyoruz. O, sadece Kur'an'a bağlıdır. Kur'an dışında hiç bir kayıt onu bağlamıyor. Kıldığı namazın vaktini ve rekâtını unutan, "göz yaşlarımla abdest aldığım içindir ki namazım böyle ateşli olur" diyen bu mübarek insan, içinde kabaran aşk dalgalarını sema ederek dindirmişti. Onu herşey Allah'a götürürken, ona da herşey Allah'tan gelirken Hz. Mevlânâ, bu geliş ve gidişleri ne kendi zamanında bir yola bağlamış, ne de bu yolun âdâbını bir ilmihalde tesbit etmişti. Ancak ilâhî aşkın lezzetini onun huzurunda tadanlar için bu büyük Hak âşığı vuslatından sonra, etrafında kenetlenmiş temiz ruhlara, sözleri ile, yazdıkları ile, yaptıkları ile âdâb ve erkân olmuştur. Mevlevîlik, açılan bu damardan yürümüş, Türk kültürüne müstesna bir renk vermiş, onu şekillendirmiştir. Söz gelimi Türk mimarisinin en ruhnü-

vaz örneklerinden biri olan Galata Mevlevîhanesi Hz. Mevlânâ'nın değil, fakat Mevlevî kültür mirası olarak dünden bugüne ulaşmıştır. Benzer şekilde tarihî sürüklenişin Mevlevî âdâb ve erkânına neler kattığının, bu ekleme ve ilâvelerle bugün ulaştığı çehrenin esaslı bir muhasebesine Hüseyin Top Efendi'nin himmetiyle bu kitapla kavuşmuş bulunuyoruz.

Bu titiz çalışmadan belki istidlâl edilecek sorulardan biri şudur: Bir Mevlevî âyinini önüne gelen herkes icra edebilir mi? Ya da bir otel lobisinde veya turistik bir beldede Türk folklorünün bir parçası olarak, mesela Erzurum Bar'ından sonra yapılan sema âyini usûlüne uygun olarak icrâ edilmiş olur mu?

Diyeceğim şu ki, sema bir ibadettir, bir miraçtır. Dolayısıyla bir ilmihale tâbidir. Semaı bir 'şov' aracı addedenlerin onu ne dereceye düşürdüklerinin anlaşılması hususunda Hüseyin Top'un bu eseri mühim bir boşluğu doldurmaktadır. Bir başka açıdan bu eser, kabukla öz arasındaki dengenin yakalanmasına imkân vermektedir. Unutulmamalıdır ki Hz. Mevlânâ araç değil amaçtır. Mevlânâ'ya giden Mevlâ'ya ulaşır. Ruhlarımızın çürümesine mâni olacak bu himmeti Hz. Mevlânâ'dan niye beklemiyelim? Seven Mevlânâ neden sevilen olmasın? Bu özü bırakıp işi kabukta tutmak Hz. Mevlânâ'nın bize bakan ruhanî çehresini görmemek demektir. Demek oluyor ki Hüseyin Top bu eseri ile Mevlânâsız boş Mevlevî kalıplarının dışında öze sefer açmış bir ruh âlemini dile getirirken, semazeni balerinden, mutrıp heyetini de bir saz takımından ayırabilmenin inceliğini göstermektedir.

Bu farklılıkları ile Mevlevî kültürünü bilmek, onun Türk kültürü içindeki yerini, ustalarını eserleri ile tanımak bizim mesuliyetlerimiz cümlesindendir. Hizmet edenin himmete kavuşması, Hz. Mevlânâ pınarından kana kana içmesi bu gayretin mükâfatı olacaktır. Bu mükâfattan sadece bu eseri yazan değil okuyanlar da nasiplerini alacaklardır. Bu duygularla irfan hayatımıza *"Mevlevî Usûl ve Âdâbı"* gibi güzel bir eser kazandıran bu sevgili dostu tebrik ediyorum. Sözün özüne gelince; Şeyh Galib'in dediği gibi biz de

'Efendimsin bu cihanda itibarım varsa sendendir' diyor ve baş kesiyoruz.

Prof. Ahmed Güner Sayar

Önsöz

Bu varlık âleminde mevcud olan herşey, hayatiyetini görünen veya görünmeyen birtakım kurallar içerisinde devam ettirir. Doğum da, hayat da, ölüm de kurallarla çerçevelenmiş, kayıtlanmıştır. İnsan olsun, hayvan olsun, bitki olsun hemen her cinsin, kendi gruplarında kuralları ve yaşama sistemleri aynıdır; şekilleri aynı, organları aynıdır ve aynı yerdedir.

Bu bir yeknesaklıktır. Yeknesaklık, hayatın ana kuralıdır. Determinizm de denilen bu küllî yeknesaklık olmasaydı, müsbet ilimler meydana gelmezdi. Zâten ilim denilen şey, varlık âleminin ve mevcud yaşantının kurallarından, analiz ve sentezinden başka birşey değildir. Aynı sebepler aynı neticeleri doğurmasaydı, su hemen her yerde yüz derecede kaynamasaydı, değişmez ilke ve kurallar olmasaydı ilim de olmazdı. Bütün bunlar, varlık âleminin ve yaşanan hayâtın şuurlu bir sistemle ve özlü kurallarla, tek noktadan yaratıldığını ve yönetildiğini göstermektedir. Hayat gibi din de kurallardan ve prensiplerden ibârettir. "Sünnetullah, âdetullah" denilen değişmez kurallar kanalında akıp giden bu nizâmın, bu hayâtın değişmez kuralları olduğu gibi, insanın mânevî yapısına yön veren dinlerin ve mistik hayâtın da vazgeçilmez, "olmazsa olmaz" prensipleri ve kuralları vardır. Mânevî yapımızın ana kaynağı ve gıdâsı olan dinler, tamamiyle disiplindir ve bu disiplini meydana getiren de kurallar dizisidir. Maddî hayattan mânevî yapı sökülüp atılamayacağı gibi mânevî hayattan da din ve mistik inanç sökülüp atılamaz.

Din, ilâhî emir ve yasakları, ilâhî tavsiyeleri ihtivâ eden bir kurallar mecmûası, serâpâ disiplin ipleriyle örülmüş, ilâhî bir sığınaktır. Din, inanç sistemi ile, namaz, oruç gibi uygulamaları ile sakadası, duâsı ile baştan başa kurallar ile örülü ilâhî bir çerçevedir. Dinlerin bünyesinden de, anlayış ve yorum nüansları ile, birtakım yan yollar doğmuştur. Tevhîd yolunda bu ana hedefe kilitlenmiş olan ve Allah'a ulaşmaktan başka gâyesi olmayan bu akımlara *Tarîkat* denir.

"*Tarîk*" Arapça'da bir çeşit yol, özel yol, izlenen yol, yöntem, meslek demektir. Çoğulu, Turuk gelir. Tarîkatlere de "turuk-ı aliyye = yüce yollar" denir. Bu yollar, din merkezli tasavvuf anlayışının yolları, insanı yaradanına götüren, gerçek mutluluğa ulaştıran İlâhî feyzin kanallarıdır.

Her dînin, kendi bünyesinden bir takım tarîkatler doğmuştur. Bu, İslâmda böyle olduğu gibi diğer dinlerde de böyledir. Hatta Hıristiyanlıktaki tarîkatler, İslâmî tarîkatleri ikiye üçe katlayacak kadar çoktur ve çeşitlidir.

Diğer yandan dinler, mânevî yapının omurgasıdır, ana yoludur ve anayasasıdır. Anayasaların, uygulamada, bir takım kanun ve içtihadlarla yorumlanması gibi mistik hayâtın ana kaynakları olan dinler de, kutsallar da yine kutsal kitapların gösterdiği istikamette din ve tasavvuf ulularınca yorumlanmakta, çiçeklenip renklenmekte, ayrıntılarla belirginlik kazanmaktadır. Dînin kurallarına yapılan bu nakış ve süslemeler, mânevî hayatın rengi ve âhengi olan tarîkatleri doğurmuştur. Her dînin kendine özgü kuralları olduğu gibi, mistik hayatta izlenecek yol olan bu kurallardan doğan tarîkatlerin de doğal olarak kendilerine has bir takım kuralları ve uygulamaları olacaktır. Ülkemizde tekkeler kapatılmış olduğu için, tarîkat kurallarını, geleneklerini, yaşayan kurallar olarak müşâhede etmek oldukça zorlaşmış, hatta imkânsız hâle gelmiştir. Tarîkatler arasında adı geçen mevlevîlik ise aslında bir tarîkat olmaktan öte, bir kültür, bir san'at, bir aşk ve mânevî neş'e ekolüdür. Böyle olduğu için de mevlevîlik âdetâ "yasak" kapsamı dışında tutulmuş, mevlevî semâ'ı günümüzde de devlet erkânının izlediği bir san'at şâheseri olarak ilgiye ve rağbete mazhar olmuştur, olmaktadır.

Aslında yüce Mevlânâ, ölümsüz eserlerini verirken, sohbetlerde bulunup semâ ederken hiçbir zaman "Ben bir Mevlevîlik tarîkati kuruyorum" tarzında bir fikre kapılmamıştır. O sâdece kendi inancını, aşkını ve mistik heyecanını doya doya yaşamış bir ulu erendir.

Hz. Mevlânâ'dan sonra, o'nun neslinden gelenler, o'nun peşinden gidenler, o'nun yolunda olanlar, bu büyük mutasavvıfın yaşantısını, fikirlerini ve semâını örnek almışlar, bunları kurallara bağlayıp kurumlaştırmışlardır. Mevlevîlik de böylece doğmuştur.

Hz. Mevlânâ, aşkından ve inancından bir lav gibi fışkırıp taşan coşkusuyla ve bütün benliğiyle, bağlı olduğu İslâmın kurallarından ödün vermeyip Allah'ın emirlerine sadık kalarak, gönlünde kaynayan coşkusunu, aşkını dolu dolu yaşamış ve yaşatmış yüce bir İslâm düşünürü, emsalsiz bir din bilgini, kâ'bına erişilmez bir edip ve şâirdir.

Hz. Mevlânâ'dan sonra, o'nun feyziyle yaşayan, o'nun meş'ale- sini taşıyan asil nesli, başta büyük oğlu Sultan Veled olmak üzere, kendi neslinden gelen,

Mevlânâ'ya gönül veren nice mevlevî büyükleri ve mevlevî muhibleri bu nur şelâlesini havuzlamışlar, birtakım kurallar altına almışlar, Mevlânâ mefkûresini zevâlsiz bir gelenek haline getirmişler; Mevlevîlerin yaşantısını, tekke hayatını, özellikle de semâını "Âdâb" denilen bir takım ciddî kayıt ve kurallarla çerçevelemiş, yerli yerine oturtmuşlardır.

Aslında İlâhî menşe'li bütün Hakk yollarının kuralları az çok birbirine benzer. Tarîkatlerin müşterek olan bu ana kuralları, onların müşterek uygulamalarıdır. Ancak neş'e farklılığından kaynaklanan farklı uygulamalar ve bu uygulamaların tâbi' olduğu farklı kurallar da vardır. Bunlar da, her tarîkat için ayrı bir özelliği, karekteristiği ve kendine özgü farklı uygulamaları doğurur.

Öteden beri Mevlevîliğin âdâbı ve usulleri ile ilgili bir kitap hazırlamamı arzulayan sayısız istekle karşılaştım. Özellikle Batı dünyasından gelen yoğun talepler sebebiyle, nihâyet yol büyüğümüz, Makam Çelebîmizin de istek ve emirleri ile bu âdâb kitapçığını kaleme aldım.

Mevlevîliğin âdâb ve erkânı ile ilgili Ahmet Eflâkî Dede'nin "*Menakıb'ül Ârifîn*"i ile Sâkıp Dede'nin "*Sefîne*"sinden, Ankaravî İsmail Rusûhî Dede'nin "*Minhâc'ül Fukarâ*"sından ve özellikle Rahmetli Abdülbaki Gölpınarlı hocanın "*Mevlevî Âdâb ve Erkânı*" kitabından başka önemli bir kaynak mevcut değildir. Ciddi ve dikkatli bir araştırmacı olan Gölpınarlı hoca da, mezkûr eserini bu bahsi geçen kaynaklardan derlemiştir.

Fakîr, bu nâçiz eseri hazırlarken Abdülbaki Gölpınarlı'nın sözkonusu kitabını kaynak olarak aldım. Bu meyanda kendimce yaptığım bazı düzenlemelerle, Şeyhim Midhat Bahârî Beytur'dan ve yol büyüklerimden edindiğim bilgileri esas alarak ve günümüzdeki uygulama nüanslarını da öz ve özet olarak göz önünde tuttum. Neticede bu nâçiz risâleyi yazmaya çalıştım. Gayret bizden, inâyet yüce Allah'tan, himmet O'nun yüce rasûlünden, yüce Mevlânâ'dan ve bu nur yolunun ulularındandır. Bu kitabı yazarken de eksikliklerimin bilincinde olduğumu arzederim.

Fakîr, bundan takriben on yıl önce "*Hz. Mevlânâ'nın Mübârek Duâları*" adıyla yayınlanmış olan Mevlevî evrâd-ı şerîfe'sini, rahmetli Celâleddin M. Bâkır Çelebî'nin emriyle terceme etmiş idim. Bu âdâb kitapçığını da zamanımızdaki mevlevîlerin önderi, yol büyüğümüz Fâruk Hemdem Çelebî'nin isteği ve emriyle kaleme aldım. Bunlar, bu fakîr için çok anlamlı teveccühler ve çok güzel tecellîlerdir.

Bu duygu ve düşüncelerin gölgesinde, bu nâçiz eserimi, Çelebî âilesinin Vâlide Sultânı Fatma Güzîde Çelebî Anne başta olmak üzere, onun ehl-i beytine, hâne halkına, kıymetli eşim Aysel Top Hanımefendiye ithâf ediyorum.

Bu meyânda Hz. Mevlânâ'nın bütün eserlerini Türkçeye çevirerek bu eşsiz hazîneleri kültürümüze ve irfan hayâtımıza kazandıran Abdülbaki Gölpınarlı Hoca ile, mürşîdim, efendim, sebeb-i hidâyetim Midhat Bahârî Beytur Efendi Hz.'ni, bu fakîri elinden tutup efendime götüren rahmetli Reşid Sarıca'yı, mevlevîliği yeniden ihyâ eden mevlevî ulularından mûsikî hocam Saadeddin Heper'i de bu vesile ile hayırla ve rahmetle anmak benim için bir borçtur.

Notlarımızı daktilo etmek sûretiyle emeğini esirgemeyen Avukat Hatice Özçelebi ile bu eserin irfan hayatımıza kazandırılması hususunda destek veren Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar'a ve Doç. Dr. Emin Işık'a şükranlarımı sunarım. Mevlevîlik konusunda eserlerinden yararlandığım sayın Mehmed Önder'e, sayın Fevzi Halıcı'ya, Konya Mevlânâ Müzesi Müdürü sayın Erdoğan Erol'a, Prof. Dr. Mustafa Tahralı'ya ve Ertuğrul İncekara'ya da bir vefâ borcu olarak, şükranlarımı arzederim.

Önsözle ilgili bu satırlarımı bağlarken Hz. Mevlânâ'nın 21. kuşak torunu, Makam Çelebîsi merhum Celâleddin M. Bâkır Çelebi'ye yüce Mevlâ'dan mağfiret diler, mevlevîlerin başı, saygıdeğer Fârûk Hemdem Çelebî'ye hayırlı, sağlık ve esenlik dolu bir ömür niyâz eylerim.

25.03.2000, Beylerbeyi